

ÚTKÖZBEN

Fiatal, nagyon fiatal voltam még akkor, majdhogynem gyerek. És mégis egy vagyok a Nagy Csaták tanúi közül, hiszen a negyvenes évek végétől részese voltam mindannak a mozgásnak, amely szülője volt a mának, hogy ez a holnap alapjait vethesse meg.

Sok szép emlék és rengeteg félelem . . . Megannyi buktató . . . Röögös út. Szóval küzdelem. Ezeket őrzöm magamban, s közülük néhányat már őriz a betű is, a papíron.

A bicikli csomagtartóján jobbra-balra csúszkált a plakátköteg. Öreg, rozszant gép volt. Egyik pedálja hiányzott már, csak tengelye volt meg, s az is olyan fényes a sok taposástól, mintha kiszidolozták volna.

Az út lejtős volt és néptelen. A mező zöld, és virágos tarka. Kopott fehér ingemen szikrázott a nap és nyomában verejték csörgedezett hátam árkában. Az öreg tragacs minden gödrött százszorosán érzett. Pedig az út lépten-nyomon tele volt gödörrel. Még két évvel ezelőtt tankok és más járművek áradata törte fel, a háború utolsó futamában.

Egy nagyobb huppanót nem tudtam kikerülni, mert elméláztam és amikor észrevettem, már késő volt. Elszakadt a spárga és a csomagtartóról lecsúszott valamennyi plakát.

— Na, iszen, jól nézek ki! — és káromkodtam. Nekitámasztottam biciklimet az útmenti eperfának, aztán rakosgatni kezdtem a plakátot egymásra.

— De keserves, nekünk csak ez a rozszant biciklink van.

Roppant elkésérett a gondolat és a küszködés a sok plakáttal, mert, hogy elszakadt a spárga, most már nem érte keresztül a plakátköteget.

— Mivel kössem meg? Nadrágszija, milyen jó lenne, de ha nincs. Csuhe az van az árokparton, de szétcsúszik annak a kötése ezen a rázós úton.

Aztán megmentett az ötlet: nadrágom egyik zsebét hasogattam csíkokra. Megfontam kétrétűen s hozzákötöttem a madzaghoz. Sikerült.

Vidáman tekertem a pedált és dúdoltam együtt a madárcsicsergéssel. Úgy kerekkeztem, mint aki se lát, se hall, mert körülöttem fa, rét, a tűző nap, s még a rázós út is mind egyszerre énekelt. Csak azt vettem észre, hogy motorbicikli futott el mellettem és nyomában papírlapok röppentek szét. Leugrottam a gépről s felvettem közülük egyet.

„Szavazz a hatos listára!”

Végigszaladtam a röpcédulán. A motor pótüléséről visszanezett az ismeretlen férfi és mosolygott. Úgy figyelt, mintha elismerést várt volna. Elnevettem magam és kajánul a jól ismert karjeléssel integettem neki.

Magam is megrémültem saját bátorságomtól. Agyamon átvillámlott a gondolat, de mire végére értem, megfordultak.

Erősen tiporni kezdtem a pedált. A félelem görcsösen rángatta lábamat. Úgy éreztem magam, mint egyszer álmomban, amikor menekülni akartam az üldöző elől, de minden hiába volt. Minél jobban erőltettem a futást, annál lassabban haladtam.

A motor megelőzött és keresztbe állt az út közepén. Fülemben, torkomban, agyamban éreztem szívem minden ütését.

Legalább lenne valaki a környéken, de sehol egy teremtet lélek.

Mindenütt csak a tarka mező. Éppen olyan, mint a plakátokon, amelyek a csomagtartómon rázkódnak és csúszkálnak.

Ki akartam kerülni a motort, mintha mi sem történt volna. Jobbra fordítottam a kormányt, lementem az árok szélére.

— Állj csak meg komám! — szólt rám a vezető, és mindketten elém léptek.

A süketet tettem. Tovább kerekkeztem. A virágos mező villámlott és elsötétlett. Lábam rángatta a hajtókart. Az egyik férfi elkapta a csomagtartóm. Szinte úgy szédültem le a bicikliről.

— Mi baj van öcskös? — kiáltott az ember, aki az imént a hátsó ülésen ült, s akinek visszaintegettem.

Dermedten álltam, s jobban kínlódtam, mint a kalitkába zárt madár. Nem jött hang kiszáradt torkomra. Tarkómat, s hátgerincemet a végigguruló verejtékcseppek csipkedték.

— Hozzád beszélek hé! — S a másik férfi megfogta biciklim kormányát és úgy nézett velem farkasszemet.

Álltam a nézését. Ettől valahogy megbátorodtam. Nem kaptam el tekintetemet, egyenesen a szemébe meredtem szótlánul.

— Mi bajod? — kérdezte ismét.

Még mindig nem válaszoltam, csak szemmel mondtam valamit.

— Mit mutattál az előbb?

— Ha nem tudná, nem kérdezné — feleltem a félelemtől határozottan.

Némaság csengett fülemben.

Az idegen férfi elengedte biciklim kormányát. Aztán kikapta szemét a tekintetemből.

— Na csak azért! — mondta lejjebb engedve hangját. — Ha bajod van szólj, elintézzhetjük.

Aztán megfordították a motort, néhány pillanatig berregtették és elindultak Barankovics félfasisza legényei.

Nyeregbe ültem én is és hajtottam tovább. Remegésem nem akart szünni, csak ahogy tonkomban csillapult szívverésem, úgy tértem magamhoz aléltságomból.

Beértem a faluba.

A párttitkár udvarára fordultam és leugrottam a gépről.

Ő ekkor már kilépett a házból.

— Szabadság Takács elvtárs! — üdvözölt.

— Szabadság titkár elvtárs — mondtam és kezet szorítottunk.

A párttitkár kezének olyan fogása volt, mint az acélsatunak.

— Mit hozott? — kérdezte.

— Plakátokat — mondtam. — Azt üzeni Dóczi elvtárs, jó magasra ragasszák, hogy ne tudják letépni.

— Csak bízva ide, elvtárs.

Egy pohár vizet kértem. Mohón kiittam, mint a lázas beteg. Minden korty után éreztem, mennyire csillapít. Lábamból kiállt a remegés.

Indultam. A párttitkár még egyszer utánam köszönt.

— Szabadság Takács elvtárs!

Mentem a következő falu felé.

A madarak dala újra nyomomba szegült. Merengtem.

— Ugye, nem is vagyok gyerek? — kérdezgettem magamtól. A falusi párttitkárok elvtársnak szólítanak és szabadsággal köszönnek, amikor megjelenek náluk. Tizenöt éves válaszaimmal felnőttek éreztem magam.



JUDIT

A falak mellett sorakozó padokon ültünk. Szemben a színpaddal. Ezt a színpadot mi eszkábáltuk két nap alatt. Most Judit ült rajta a zongora mellett. Pestről küldték őt a hosszú férfival együtt. Judit alacsony volt és nagyon csúnya, de okos és szépen zongorázott. A férfi — Bársony elvtársnak hívták — vékony, két méter körüli. Együtt olyan murisan hatottak, mint Zoro és Huru.

Judit ütemesen játszotta a Bunkócskát, a Szódd a selymet, s a többieket. Ezek a munkásdalok is hozzátartoztak a kéthetes agitátor-tanfolyam anyagához.

Judit fejével kezdést biccentett, aztán bámulatos energiával belecsapott a zongorába.

Már termelnek újra a gyárak,

A gépben feszít az erő . . .

Énekeltünk.

Megrökönnyödvé néztem Judit apró ujjainak fürgeségét, virtuóz siklását a fehér és fekete billentyűkön. Ő vitte a hangot is az éneklésben. Mi követtük, eleinte óvatosan, hogy el ne vétsük a szöveget, vagy a dallamot, aztán később már magabiztosan, fennhangon.

Judit mosolygott.

Mosolyában szerénység, tűz és pajkosság kergetőzött, S ezek így együtt különössé tették. Előszlott arcának rútsága.

Néztem, néztem, s szemlátomást lefoszlott homlokáról a szeplő és apró pisze orra formás vonalúvá szépült. Nem tudtam levenni róla a szemem.

Judit sokat mesélt a lágeréletről, Auschwitzról.

— Talán nem is idős még, csak a haláltábor kínjai árkolták meg a homlokát — latolgattam magamban. — Bizonyára, mert lám, amikor mosolyog, akkor az árok teljesen kisimul és egészen gyerek lesz, tiszta, a szeplők is teljesen lehúzódnak orra széleiről.

Mosolygott ő is, s szemem között felejtette tekintetét. Fejével diktálta a taktust, de szeme nem tágitott Tétováztam, nem merem elmozdítani tekintetemet. Már nem is láttam, amint fejével diktálja az ütemet, csak mozdulatlan mosolygását fogtam fel, mint megkövült víziót.

A pad mozogni kezdett alattam.

Ugy éreztem, térdemet valami kőbor villanyáram rándítja meg, s e rándulás hamarosan egyenletes nyárfalevél-rezgéssé csillapul. A színpad megindult előttem, mintha balra húzódnak volna, az ablak irányába.

Összerázkódtam.

A zongora ontotta magából a hangokat. Már a negyedik dal énekeltük. Lány futamok és kemény, követelő ritmusok olvadtak össze és váltak szét ismét, hogy azután újra egyesüljenek, szép harmóniákká.

Elbódultam, mint májusi zivatar után az ózondús fenyőerdő rengetegében. Nézésem megmerevült, a hangok kiapadtak torkomon.

Judit nem engedett. Présbe fogott szemével, és éreztem, szorít, szorít, az összeroppanásig. S ha összeroppanok, talán felkacag: „Ni, a gyerek, a tizenhét éves ifjú hős, milyen könnyű áldozat.”

Megmozdítottam a lábam. Olyannak éreztem, mintha óriásdaru emelt volna fel vékony acéllemezt. Aztán dobpergés csapódott fülembe. A kötél-táncos félelmét éltem át, aki ég és föld között lebeg egyetlen kötélen. S jaj, ha elszakad ez az ideget szívet egybefogó húr, fájdalmas reccsenéssel . . .

— Macska-egér játék ez — villant át rajtam. A színpad megindult visszafelé, s tompa huppanással eredeti helyére állt. Ismét láttam, amint Judit énekelt és keze finom mozdulatokkal hullámszik a billentyűkön. Tekintetét levette rólam s közömbösen pásztázta végig a padonülőket. Mosolygott. Rám is visszanézett.

Mintha azt mondta volna mosolyával: „Te kis csacsi!”, vagy azt: „Te számár!”

Melyiket mondhatta: számár, vagy csacsi?

A kettő közti különbséget most igen fontosnak tartottam.

—Bizonyára csacsit mondott.

A zongora elhallgatott és vele együtt az ének is.

— Pihenjünk — mondta Judit.

Kimentem a teremből. Az udvarra menekültem és beletemetkeztem a hatalmas orgonabokorba. S hiába akartam visszatartani könnyeimet, tolakodóan záporoztak elő.

Hirtelen átvillant rajtam a rémület, hogy meglát valaki. „Ej, elvtárs, hogy sírhat egy fiatal kommunista, most a nagy csaták előtt?” — mondanák.

Igazis, hogy lehetek ilyen gyenge?

De csak egy pillanatra sikerült erőt venni érzéseimen. Utána úgy sírtam, hangosan, mintha elszabadult volna bennem egy láthatatlan messziségbe hömpölygő folyam, amely egyre jobban hullámai hátára emel, söpör, sodor, taszít kegyetlenül.

— Játszik velem — szakadt fel bennem a keserűség — játszik, mert sokat szenvedett a haláltáborban és most játszania kell. Most pótolja az elmulasztott játékokat és felejteti akarja a kezéből kivert alvós-sírós babát. Miért velem játszik!?

Megfogózkodtam a bokor egyik ágában.

Fejem felett egy gyerekedd báránnyelű körözött a májusi tiszta égen, mintha ide a bokorra akart volna szédülni.



VÁRATLAN VENDÉG

A napot már régen eltakarta a domb. A kisváros utcáin emberek sétáltak.

Horváth Sándor, a téglagyár párttitkára egykedvűen bandukolt a pártház felé. Amikor odaért, már lármázó emberekkel volt tele a terem. Este nyolc órára rendkívüli megbeszélésre hívták őket. Türelmetlenül várták a járási párttitkárt, mert senki sem tudta, miért kellett ilyen sürgősen idejönni.

— Minek hívtok ide bennünket, ha ennyit késik! — mérgelődött az egyik ember, s a többiek kórusban igazat adtak neki.

El is határozták, hogy nem várnak tovább. De amikor indulni akartak, megérkezett a járási titkár. A megyebizottságtól jött. Izgatott volt, aztán amikor egy kicsit csillapult, tréfásan megszólalt:

— Elvtársak! Ha Jézusnak nem is sikerült, de mi a mai napon megváltjuk a világot. Szóval nagy dolog miatt hívatunk ide titeket. Még ma elkezdjük az államosítást.



A kisváros mellékutcája, amerre Horváth Sándorék mentek, kihalt volt, csak a villanylámpák himbálták fényüket. Megálltak egy ház előtt. A kapu fölött rozsdás pléhtáblán már alig lehetett elolvasni a betűket: „Krassó Kálmán sörnagykereskedése”. Alatta egy kisebb táblán: „Krassó Szikvizüzem”. De volt egy frissen festett cégér is: „Krassó Kálmán pálinkafőzdéje a dolgozó parasztok szolgálatában”.

A kapun belül jámbor kutya csaholt. Hamar megbékélt, és farkát csóválva a jövevények mögé somfordált.

Az ebédlőben Krassó és barátai kártyacsatát vívtak. Krassó éppen „ultit” akart mondani, amikor benyitott Horváth Sándor, mögötte Tarr László és Gyömbér István.

— Jó estét! — köszönt illedelmesen Horváth.

— Jó estét! — fogadta Krassó bizonytalanul. Pillanatnyi zavart mosoly után nyájasan szólt a váratlan vendégekhez:

— Minek köszönhetem a látogatást?

— Az államosításnak — felelte Horváth halkán, de határozottan.

A csinos Krassóné szorongva nézett Horváthékra. Pillanatok alatt mindent végiggondolt és remegett, amikor megszólalt:

— Azt akarja mondani, hogy mi . . .

— Pontosan! — vágott szavába Horváth. — Ezért jöttünk! Leltár készitünk a vagyontárgyakról és . . .

Krassó úr az ultit már rég elfelejtette, az eseményeknek ebben a sebes viharában. Arcán úgy változtak a színek, mint színházi reflektorok fényei a sztár homlokán. Krassót, mint híres kereskedőt ismerték három vármegyében. Tudatában most gazdagsága, a kitűnő üzletek és a pillanatnyi tehetetlenség kavargott.

A társaság megbénult, csak Horváth szavai törték meg a síri csendet:

— Krassó úr, kérem a sör- és szikvízüzem kulcsait, és az összes könyvelési anyagot.

A korcsmát, ami szintén Krassó úré volt, csak két ajtó választotta el az ebédlőtől és áthallatszott a zene.

Krassó úr sohasem szerette a cigányzenét, csupán az üzlet kedvéért tartotta a bandát, s most, hogy meghallotta a hegedű sírását, egy pillanatra megszédült a gyűlölettől. Idegesen vette elő az acélkasszát, a terebélyes, oltárhoz hasonló ebédlőszekrény fiókjából.

— Hozd be az üzem kulcsait! — fordult feleségéhez, és tehetetlenül harapdálta a szája szélét.

A kocsmá pénzárát éjfélkor lezárták. A pincérmő — aki „pauszban” fizetett Krassónak a szoba használatáért — kénytelen volt megválni éjszakai vendégétől.

Hajnali négy órára az üzleti könyveknek, értéknilyvántartásoknak csak a felét tudták átnézni Horváthék, mert bizony elég nehezen ment nekik, sohasem foglalkoztak ilyennel.

Krassó percenként itta a lombikban gőzölgő feketét. S mint aki csatát veszített, készségesen mutogatta a „Tartozik”, „Követel” tételeket. Arcán egyre inkább állandósult a sárgás szín, aztán halk nyögés kíséretében, eldőlt a perzsahuzatú kanapén.

Horváthék meglepődve, némi részvétellel állták körül Krassó urat. Gyömbér István meg is jegyezte:

— Nagyon sajnáljuk, de . . .

Krassóné azonban nem volt ennyire érzékeny, mert sajnálkozva bár, de megszokott hangsúllyal kijelentette:

— Sajnos, gyakran előfordul . . .

Az asszony megjegyzésére Krassó felült.

— Bocsánat urak, illetve elvtársak, egy kicsit gyengélkedem. — Összeszedte erejét. Sorra lapozták, egyeztették az üzleti könyveket.

Hajnali öt óra lehetett. Csengettek. A sofőr és a két kocsis jött. Amikor a jövevények meglátták az ebédlőben Horváth Sándort és társait, nem tudták mire vélni a helyzetet. Balogh János, az idősebb kocsis harminc éve dolgozott Krassónál, de ilyen furcsának még nem látta gazdáját. A sofőr is nagyot nyelt, mielőtt megszólalt:

— Krassó úr, itt vagyunk!

Krassó kihúzta magát, teste megfeszült. mélyen lélegzett, amely nagy sóhajként jött vissza a torkából:

— Nem én rendelkezem!

Balogh János Horváthra nézett. Jól ismerte együtt gyerekeskedtek valamikor a téglagyári dombokon.

— És velünk mi lesz? — kérdezte.

— Mi lenne? — mosolygott Horváth — dolgozok tovább, mint eddig, vagyis nem egészen úgy . . . Délután kezdjük a sör és a szódavíz szállítást. Addig fessétek át az autón és a kocsikon a névtáblát. Írjátok rá, hogy: „Nemzeti Vállalat”.



A nap újra eltűnt nyugaton a lombok mögött. Az éjszakai virrasztás után Horváth Sándor fáradtan bandukolt hazafelé. A kisváros csendes volt, mint mindig. Emberek sétáltak az utcán és a fák susogtak a lassú esti szélben.

